

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტი

ხელნაწერის უფლებით

სოფიკო ცეცხლაძე

ალექსანდრე (შოშია) ჩხაიძის შემოქმედება

სპეციალობა: ლიტერატურათმცოდნეობა

ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

წარმოდგენილი დისერტაციის

ანოტაცია

სამეცნიერი ხელმძღვანელი:

პროფესორი ინგა შამილიშვილი

ბათუმი 2023

სამეცნიერო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტში.

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: ინგა შამილიშვილი

ბათუმის შოთა რუსთაველის

სახელმწიფო უნივერსიტეტის

პროფესორი.

შემფასებლები:

მალხაზ ბალაძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის ს

სახელმწიფო უნივერსიტეტის

ასოცირებული პროფესორი.

მანანა თავდგირიძე

ხიჭაურის უნივერსიტეტი

ფილოლოგიის დოქტორი

ქეთინო გრძელიშვილი

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო

უნივერსიტეტი ასოცირებული

პროფესორი

სადისერტაციო ნაშრომის დაცვა შედგება 2023 წლის 22 თებერვალს, 13:00 საათზე, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს მიერ შექმნილ სადისერტაციო სხდომაზე.

მისამართი: ბათუმი, ნინოშვილის ქ. N35.

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შეიძლება ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ილია ჭავჭავაძის ბიბლიოთეკაში, ხოლო სადისერტაციო ნაშრომის ანოტაციისა - ამავე უნივერსიტეტის ვებგვერდზე (www.bsu.edu.ge).

ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

თემის აქტუალობა. ნაშრომი ეძღვნება ქართველი დრამატურგისა და საზოგადო მოღვაწის, ალექსანდრე (შოშია) ჩხაიძის შემოქმედებას, რაც ლიტერატურათმცოდნეობის ერთ-ერთი აქტუალური თემაა. საკვლევით თემა აქტუალურია იმდენად, რადენადაც მოცემული საკითხი მონოგრაფიულად ჯერ არავის შეუსწავლია.

კვლევის ობიექტია ალექსანდრე (შოშია) ჩხაიძის შემოქმედება, ხოლო კვლევის საგანია მისი შემოქმედების, პიესებისა და პუბლიკაციების სიღრმისეული ანალიზი, რომელთაც მეოცე საუკუნის საზოგადოებრივ თუ დრამატურგიულ აზროვნებაში ფუნდამენტური ცვლილებები შეიტანეს. საქართველო საბჭოთა კომუნისტური პარტიის წევრი იყო და, როგორც წესი, ისიც მოკლებული იყო ეროვნული მოტივებით თავისუფლად ცხოვრების ნებას, რამაც ავტორს ააღებინა კალამი ხელში და ასე ათქმევინა სიმართლე.

კვლევის აქტუალობიდან გამომდინარე, **კვლევის მიზანია** გავანალიზოთ ალექსანდრე ჩხაიძის დრამატურგიული მოღვაწეობა. განვიხილოთ ეპოქალური მოვლენები, ავტორისეული კრიტიკული ანალიზი თუ მსჯელობა, რომლის ფონზეც იწერებოდა ყოველი.

კვლევის მიზნიდან გამომდინარე, **კვლევის ამოცანებია:**

- ეპოქის მიმოხილვა და ალექსანდრე (შოშია) ჩხაიძის ადგილის განსაზღვრა ქართულ დრამატურგიაში;
- მწერლის თეატრალურ-ლიტერატურული შემოქმედების შესწავლა; პიესების, მოთხრობებისა და პუბლიკაციების მიმოხილვა;
- მწერლის ცხოვრების, მოგონებებისა და მემუარისტული პროზის ზოგადი ანალიზი.

კვლევის თეორიულ-მეთოდოლოგიური ბაზა

მოცემული სამეცნიერო ნაშრომის კვლევის ობიექტად განიხილება, როგორც დრამატურგის შემოქმედებითი მოღვაწეობა, ასევე, ავტორის სხვადასხვა ცხოვრებისეული მნიშვნელოვანი მოვლენების ანალიზი, ისტორიული კონტექსტი. სწორედ, საკითხის ამგვარად განხილვამ განსაზღვრა შოშია ჩხაიძის შემოქმედების ადგილი მე-20 საუკუნის ქართულ კულტურასა და ლიტერატურაში. მისი საზოგადოებრივი საქმიანობისა და მოღვაწეობის წყალობით, მეოცე საუკუნის დრამატურგიულ ცხოვრებაში ჩამოყალიბდა მორალურ-ეთიკური, ჯანსაღი კრიტიკისა და თავისუფალი აზროვნების ძირითადი საფუძვლები.

სამეცნიერო ნაშრომის საინფორმაციო-დოკუმენტურ ბაზად აღებულია საბჭოთა აჭარისა და 90-იანი წლების სხვადასხვა საგაზეთო პუბლიკაცია, რომლებიც განსაზღვრავენ არა მარტო სახელმწიფოს პოლიტიკურ თუ შემოქმედებით მიმართულებებს, არამედ წარმოადგენენ განხორციელებული საქმიანობის შეფასების ძირითად მახასიათებლებსაც.

კვლევის მეთოდოლოგია. წარმოდგენილი სადისერტაციო ნაშრომის მიზნებიდან და ამოცანებიდან გამომდინარე, ნაშრომში გამოყენებულია კვლევის აღწერილობითი, შედარება-შეპირისპირების მეთოდი, რომელიც გულისხმობს სხვადასხვა მეთოდისა და თეორიული მიდგომის მიზნობრივ გამოყენებას. კვლევის მეთოდოლოგიური საფუძვლები განპირობებულია ალ. ჩხაიძის შემოქმედებითი საქმიანობის უკეთ შესწავლის, დამუშავებისა და მასალების ანალიზისათვის. კერძოდ, კვლევისას გამოყენებულია: ემპირიული და თვისებრივი კვლევის განსხვავებული მეთოდები, მათ შორის: სისტემური, დოკუმენტის ანალიზისა და მონოგრაფიული კვლევის მეთოდები.

მოსალოდნელი შედეგები, რომელსაც შემოქმედის დრამატურგიული მოღვაწეობის თემის წინა პლანზე წამოწევისა და ანალიზის პროცესში მოველით, არის ის, რომ ჩვენ მიერ დამუშავებული მასალა, ვფიქრობთ, მომავალ მკვლევრებს დაეხმარება გაიაზრონ დრამატურგის ღვაწლი ქართულ ლიტერატურასა თუ თეატრალურ ცხოვრებაში. პიესებისა და პუბლიკაციების თანადროულობა, ეპოქალური აქტუალობა მნიშვნელოვანი გახლდათ როგორც ქართველი ხალხისთვის, ასევე ქართული ლიტერატურისათვის. შოშია ჩხაიძის შემოქმედებითი საქმიანობის პოპულარობა, რამაც

გაზარდა ქართული თეატრით მსოფლიოს დაინტერესება. ვფიქრობთ, მომავალი თაობებისათვის ყოველი ასეთი მზა ინფორმაციის არსებობა და ხელმისაწვდომობა, მუშაობის პროცესს უფრო პრაქტიკულსა და პროდუქტიულს გახდის. უფრო კონკრეტულად კი, მოცემული სადისერტაციო ნაშრომით შესაძლებლობა ექნებათ გაეცნონ დრამატურგის შემოქმედების ძირითადი ეპოქალურ მახასიათებლებს, პიესების პერსონაჟების მხატვრულ-გამომსახველობითი სახეების ანალიზს, მეოცე საუკუნისათვის დამახასიათებელ საბჭოურ პრობლემებსა და ჯანსაღ კრიტიკას ქართულ დრამატურგიაში.

ნაშრომის აპრობაცია. სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტში; მისი განხილვა-აპრობაცია შედგა 2022 წლის 28 ივლისს.

ნაშრომის სტრუქტურა. ნაშრომი შედგება შესავალი ნაწილისა და პარაგრაფებად დაყოფილი სამი თავისაგან, რასაც თან ერთვის გამოყენებული სამეცნიერო ლიტერატურისა და წყაროთა სია. პირველ თავში ორი პარაგრაფია, მესამე თავში კი - სამი.

ნაშრომის ცალკეული ნაწილები გამოქვეყნებულია სამეცნიერო ჟურნალებში, მოხსენებად წაკითხულია საუნივერსიტეტო და საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციებზე.

დისერტაციის მოკლე შინაარსი

შესავალი

სადისერტაციო თემის შესავალში განვიხილეთ თემის აქტუალობა, ძირითადი მიმართულებები, მიზნები და ამოცანები; წარმოვაჩინეთ დისერტაციის სამეცნიერო სიახლე და ღირებულებები, თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა, კვლევის მეთოდები, აქვე დავურთეთ ინფორმაცია საკვლევ თემის სამეცნიერო და ნაშრომის სტრუქტურის შესახებ.

ალექსანდრე (შოშია) ჩხაიძემ მისი წილი მეოცე საუკუნე ქართული ლიტერატურის ისტორიისათვის საკმაოდ მძიმე პერიოდში, მისთვის დამახასიათებელი უჩვეულობით გაიაზრა და ჩვენამდე მოიტანა. კომუნისტურ ეპოქასა და მისთანამედროვე მოვლენებს გამორჩეული ოსტატობით, პროფესიონალიზმით დაუკავშირა თავისი ნააზრევ-ნაფიქრალი და მრავალფეროვანი მხატვრული ტექსტებით შემოგვინახა. ნაწარმოებებმა, მემუარისტულმა, პიესებმა თუ მოთხრობებმა სარკისებურად აირეკლა ეპოქის მაჯისცემა, ქვეყანაში განვითარებული ყოველი მნიშვნელოვანი თუ უმნიშვნელო მოვლენა და ისტორიის შემოუნახა.

ალ. ჩხაიძე საბჭოთა საქართველოში ერთ-ერთი გამორჩეული დრამატურგი, მწერალი და ჟურნალისტი გახლდათ. მისი პიესები განსაკუთრებული პოპულარობით იდგმებოდა ყოფილი საბჭოთა კავშირის თეატრებსა და მის საზღვრებს მიღმა. იგი მწერლობაში ჟურნალისტიკიდან მოვიდა და მთელი ცხოვრება მიუძღვნა თეატრსა და დრამატურგიულ საქმიანობას. თუმცა, დრამატურგიისადმი უზომო სიყვარულის მიუხედავად, ჟურნალისტიკისათვის თავი მაინც არ დაუნებებია. პირიქით, მისი აქტიური მწერლობის პარალელურად, საგაზეთო სტატიებშიც ხშირად აქვეყნებდა ყოველკვირეულ მიმოხილვებს, რეცენზიებსა და რეპორტაჟებს.

ბათუმში, და არამარტო, ძალიან კარგად იცნოდნენ მას და მის შემოქმედებას. უფროსი თაობას ძალიან კარგად ახსოვთ ის, როგორც შესანიშნავ მწერალი და ადამიანი, ამიტომაც სიყვარულით დღესაც შოშიად მოიხსენიებენ. შოშიას ეძახდნენ არამხოლოდ ახლობლები, არამედ მთელი საქართველო - თეატრალეები, მუსიკოსები, ჟურნალისტები, მწერლები, საზოგადო მოღვაწეები, პოლიტიკოსები. მისი აქტიური თეატრალური თუ საზოგადოებრივი მოღვაწეობიდან რამდენიმე ათწლეულმა წელმა განვლო, ამდენად ახალ თაობას ბუნებრივია, ნაკლები ინფორმაცია აქვს მისი დამსახურებული ღვაწლის შესახებ ქართული ლიტერატურისა და დრამატურგიის წინაშე. წარმოდგენილი ნაშრომის ერთ-ერთ მიზანსაც სწორედ ამ საინტერესო შემოქმედის ფართო საზოგადოებისათვის წარდგენა გახლავთ.

შოშია ჩხაიძე გახლდათ ახლო წარსულის ერთ-ერთი ყველაზე სახელგანთქმული ქართველი დრამატურგი. იგი თავისი შემოქმედებით, საზოგადოებრივი მოღვაწეობით

მკითხველ-მაცურებელთათვის ყოველთვის მოწოდების სიმაღლეზე იდგა, როგორც მორალურად, ასევე ეთიკურადაც.

მისით აღფრთოვანებულები იყვნენ არა მხოლოდ საქართველოსა და საბჭოთა კავშირის ქვეყნები, არამედ საზღვრებსაც გასცდა მისი ნიჭიერება და მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნა აღაფრთოვანა. თუმცა, რა თქმა უნდა, მის პიესებს პირველი ყოველთვის ქართველი მკითხველი და მაცურებელი ეცნობოდა.

შოშია ჩხაიძე მწერლობაში ჟურნალისტიკიდან მოვიდა. პირველად მისივე პირველი ხელმოწერილი ინფორმაციები თუ კორესპონდენციები, რეგიონის მთავარ გაზეთში, „საბჭოთა აჭარაში“ დაიბეჭდა. პარალელურად ამისა, დრამატურგი სისტემატურად აქვეყნებდა რეპორტაჟებსა თუ ნარკვევებს ცხოვრების ყველა აქტუალურ თემაზე, რეცენზიებს საგასტროლოდ ჩამოსული თუ ადგილობრივი თეატრალური წარმოდგენების შესახებ.

დრამატურგი თავის შემოქმედებაში რელიეფური და კონკრეტული თვალსაჩინოების მეშვეობით წარმოაჩენდა კომუნისტური ცხოვრების შუქ-ჩრდილებს, პიესებში გაჟღერებულ ისტორიებს, რომლებსაც რეალური ამბები უდევს საფუძვლად. მისი დრამატურგიული საქმიანობის მთავარი მოტივი გახლდათ ის, რასაც ავტორი თავის შემოქმედებაში ღიად და დაუფარავად ამხელდა და მეორე ის - თუ რამდენად რთულ ეპოქაში უწევდათ ცხოვრება მასა და მის თანამედროვეებს.

ფაქტი ერთია, როგორი სწორხაზოვანიც არ უნდა იყოს მისი დრამატურგიის ახსნა, ყოველივე მაინც იმითაა განპირობებული, რომ დრამატურგიული ჟანრები და დრამა ისე ვერ შეძლებენ არსებობას, ავტორი მათში მთელი უშუალოებით ცხოვრების მამოძრავებელ ძალას, მამხილებელ პათოსს, კონკრეტულ პერიოდს თუ არ ასახავს. ვინაიდან, მწერლობაშიდრამა ის ჟანრია, რომლის ასამოქმედებლად საჭირო და აუცილებელიცააავტორმა გადმოსცეს კონფლიქტური და რთული პერიოდი, რაც მწერლის ირგვლივ მიმდინარეობს თუ უკვე მომხდარა. დრამატურგის მიზანიც ხომ სწორედ ეს არის, თანამედროვეობის დინამიკა გადააქციოს საკუთარი შემოქმედების დინამიკად, რაც შოშია ჩხაიძის შემოქმედებას ნამდვილად არ დაჰკლებია.

აქედან გამომდინარე, ჩვენთვის ნათელია, რომ შოშია ჩხაიძე თავისი დრამატურგიით ნამდვილად არ კარგავდა რეალობის აღქმისა და წარმოჩინების მძაფრ სურვილებს. პირიქით, ქვეყანაში რაც უფრო რთული სოციალურ-პოლიტიკური ვითარება იყო, მით უფრო ნათლად წარმოჩინდებოდა არსებული პრობლემატიკა მის შემოქმედებაში, რადგან დრამატურგია ვერ ჩამოშორდება არსებული მოვლენების გაშუქებას.

თავი I

ალექსანდრე (შოშია) ჩხაიძის ადგილი ქართულ მწერლობასა და დრამატურგიაში

§ 1. ეპოქა და ალექსანდრე ჩხაიძის შემოქმედების აქტუალობა

საბჭოთა კვლევის ლაბორატორიის მიერ მოწოდებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით, ოქტომბრის რევოლუციიდან უმოკლეს დროში, საბჭოთა კავშირი იქცა ისეთ სახელმწიფოდ, სადაც ცენზურამ ქვეყანაში ოფიციალური, მასშტაბური სახე მიიღო. ცენზურის დაკანონება, თუკი უპირველეს ყოვლისა სიტყვისა და თავისუფლების გამოხატვის შეზღუდვით შემოიფარგლებოდა, შემდეგ უკვე ლიტერატურულ თავისუფლებასაც შეეხო. „შემოქმედთა გარკვეულ ნაწილს სწორედ შიში აგრძნობინებდა არსებული რეალობის აბსურდულობას, აძლიერებდა პროტესტის განცდას და მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა „განსხვავებული აზრის“ გამომუშავების საქმეში. სხვაგვარად მოაზროვნე მწერალი კი მარტივად ცხადდებოდა „მტრად“, ხოლო მისი შემოქმედება - ანტისახელმწიფოებრივ მოღვაწეობად, რასაც ყოველთვის ერთი დასასრული ჰქონდა - დასჯა.“ (ბოლშევიზმი...2016:11) ცენზურის მკაცრი კონტროლის მსხვერპლი გახდა თეატრი, კინო, მუსიკა.

ცენზურა მკაცრი იყო ცალკეული წიგნების, ფილმების, თატრალური თუ საზოგადოდ, ყველა სფეროს მიმართ. რა თქმა უნდა, არც ალექსანდრე ჩხაიძის შემოქმედებისათვისაც არ ყოფილა მარტივი ამ გზის გავლა, თუმცა მისი პროფესიონალიზმი, ოსტატობა, ადამიანებთან ურთიერთობის უნარი აძლევდა შესაძლებლობას მის პიესებში შეფარვით, გადაკვრით მაინც გაეცხადებინა პირვანდელი იდეა.

ამ მძიმე პოლიტიკურ-სოციალისტური პირობების პარალელურად მწერალმა შეძლო და თავისი დრამატურგიით, რომელიც გამუდმებით ცენზურის მარწუხებს უვლიდა გვერდს, ქვეყნის უკეთესი მომავლის შექმნისთვის ებრძოლა. დრამატურგი თავის ნაწარმოებებში სამშობლოზეყოველთვის უდიდესი სიყვარულითა და ემოციით საუბრობს, რაც საბჭოური ცხოვრების მანკიერებებისგან გათავისუფლების სურვილით იყო განპირობებული. იგისაოცარი ოსტატობით თამამად საუბრობს იმ რეალურ მოვლენებზე, რომელზეც გაჩუმება დიდ დანაშაულად მიაჩნდა.

ავტორს, თავის პიესებში, არაერთი საინტერესო და მნიშვნელოვანი ამბავი აქვს წამოწეული. ჩვენამდე მოტანილი მისი თვალით აღქმული და გაანალიზებული ფაქტები, რითაც ქართულ დრამატურგიაში განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი და ნაყოფიერი მარცვალის ჩადო. ამის მტკიცებულებას წარმოადგენს მისი არაერთგზის გამოქვეყნებული და თეატრის სხვადასხვა სცენაზე გაცოცხლებული პიესები. ავტორის პირველივე პიესა „გზაჯვარედინზე“, რომელიც ბათუმის დრამატულ თეატრში დაიდგა, დრამატურგის მომავალი წარმატების საწინდარი გამხდარა.

დრამატურგიული მოღვაწეობიდან უკვე ათი წლის შემდეგ მწერალმა საყოველთაო აღიარება და ყურადღება მიიპყრო, იმ დროისათვის მეტად გაბედული პიესებით: „ხიდი“ (1969 წ.); „ზღაპარი იყო“ (1969 წ.), „როცა ქალაქს სძინავს“ (1975 წ.), „თავისუფალი თემა“ (1979 წ.), „ჩინარის მანიფესტი“, „შთამომავლობა“ (1982 წ.), „სათადარიგო აეროდრომი“ (1986 წ.), „მესამე ზარის შემდეგ“ (1989 წ.), „ზღვის მოქცევა“ (1989 წ.) „სამიდან ექვსამდე“ და კიდევ სხვა, რითაც სამუდამოდ დაიმკვიდრა თავი ქართულ დრამატურგიაში. მიუხედავად იმისა, რომ მისი ყოველი პიესა რევოლუციურად იყო შერაცხული, მაინც გასაოცარი წარმატებით იდგმებოდა საბჭოეთის თეატრებიდან დაწყებული უცხოეთის თეატრებით დამთავრებული. (კომახიძე, 1999: 389).

§ 2. მწერლის მოგონებები და მოგონებები მწერალზე

ალექსანდრე ჩხაიძე თავისი მაღალი მოქალაქეობრივი პათოსითა და ბევრისათვის შესაშური შემართებით ამბობდა თამამ სიტყვას იმ სინამდვილეზე, რომელშიც ცხოვრება აღარ შეიძლებოდა. მას ყველაფერთან ერთად, ადამიანებთან ურთიერთობის უზადო

ნიჭი და შეუვალი თვისებებიც გააჩნდა. იგი უხვად გასცემდა სიკეთესა და სიყვარულს. სწორედ ამიტომ, მისი მეგობრების წრე უსაზღვროდ დიდი იყო, ხოლო ამ წრის გეოგრაფია უამრავ ქვეყანაში იყო გაშლილი. ამიტომაც არაერთი მოგონება დაწერილა მწერლის მიერ და მწერლის შესახებ, რომელიც ხაზს უსვამს მის გულღიობას.

ალექსანდრე ჩხაიძე ბავშვივით უშუალო და პირდაპირი ადამიანი იყო. მისთვის ყველა და ყველაფერი უმნიშვნელოვანესი გახლდათ, ყველაფერს განიცდიდა და ყველაფერზე ფიქრობდა. არასდროს გაჩერებულა, მუდამ ახლის ძიებისაკენ მიისწრაფოდა. მისი აღფრთოვანებისთვის სულ მცირედიც საკმარისი იყო და პირიქით, სულ მცირე რამეზეც დენთივით აფეთქდებოდა. ავტორს არ უყვარდა სათქმელის გულში ჩატოვება. პირდაპირობა მისი ცხოვრების კრედიო გახლდათ, რაც ასე ნათლად წარმოჩინდება მის შემოქმედებაში. შოშია ჩხაიძეს ყველაფერთან ერთად, განტვირთვის თავისებური მეთოდი ჰქონდა, რაც შემდეგში მდგომარეობდა, რომ გაბრაზებული თუ სხვა საშუალება აღარ დარჩებოდა, ლოგინში უნდა ჩაწოლილიყო, თავი საბანში ჩაერგო და ეყვირა - ძირს უსამართლობა, ძირს ტირანიაო.

ალექსანდრე ჩხაიძის პიესების პოპულარობას განაპირობებდნენ ის გამორჩეული რეჟისორები, რომლებსაც ოსტატურად გადაჰქონდათ მისი ნააზრევნი სცენაზე, ხოლო სახასიათო სახეებს განსაკუთრებული მსახიობები ქმნიდნენ. მისი პიესების დამდგმელი რეჟისორები იყვნენ გიგა ლორთქიფანიძე, მიხეილ თუმანიშვილი, გიორგი ქავთარაძე და სხვ. ამ უკანასკნელს ავტორის იმდენი პიესა დაუდგამს, რომ ხუმრობით მისთვის „მოშიოლოგიც“ კი შეურქმევიათ. დრამატურგის თეატრალური შემოქმედებითი ცხოვრება თეატრის დიდ ლეგენდებთან ეროსი მანჯგალაძესთან, გივი ბერიკაშვილთან, ვერიკო ანჯაფარიძესთან, სერგო ზაქარიაძესთან და სხვა ბევრ კორიფესთან იყო დაკავშირებული. ისეთი ქალი - პერსონაჟების, როგორებიც იყვნენ მარიკა ჩოდრიშვილი, ფატი გურიელი, ცირა გელოვანი, სასცენო თუ ეკრანული სახეები შექმნეს ვერიკო ანჯაფარიძემ, ნინო საკანდელიძემ, კლაუდია კარდინალემ, ალისა ფრეინდლიხმა.

ამ გამორჩეულ ადამიანებთან შეხვედრებს მწერალი თავის მემუარებშიც იხსენებს - „ერთხელ სცენაზე მარტო იმიტომ ავედი, რომ ვერიკოს კალთას ვმთხვეოდი... ამ ადამიანებთან სიახლოვემ საშუალება მომცა, ქართული თეატრის ბევრი გამარჯვების მოწმე და მონაწილე ვყოფილიყავი. რა დამავიწყებს ჩემს პირველ თბილისურ სპექტაკლს,

ან იმ დღეს, როცა მარჯანიშვილის თეატრში საკუთარი პიესა წავიკითხე! მეტიც, იგი მოიწონეს და დასადგმელადაც მიიღეს. მახსოვს, მეგობარ მსახიობთა წრეში ამ სასიხარულო მოვლენის აღსანიშნავად ჯიბეებიც კი მოვიჩხრიკე, მაგრამ გიგა ლორთქიფანიძემ, მისთვის ჩვეული იუმორით მითხრა: ნუ ჩქარობ, პიესა მიიღეს, მაგრამ ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს იმას, რომ რეპეტიციები დაიწყო და აფიშები გამოაკრეს. აი მესამე ზარს რომ მისცემენ და ფარდა გაიხსნება, მაშინ ჩათვალე, რომ შენი პიესის პრემიერა გაიმართებაო“ (ლელა დუმბაძე, „გიჟების მეფე“, რომლის შემოქმედებით ცხოვრებაში მესამე ზარი ბევრჯერ დაირეკა”, გ. „აჭარა“. N17(54). ბათუმი, 2003).

საგულისხმოა ისიც, რომ მისი პიესებით ასეთი დაინტერესება, შემთხვევითი სულაც არ ყოფილა. არაერთი ქართული და უცხოური თეატრის აღფრთოვანება, ხაზს უსვამს დრამატურგის მიერ არჩეული თემატიკის აქტუალობას. ალექსანდრე ჩხაიძემ გაზარდა ქართული დრამატურგის მასშტაბები და ამავე დროს გააფართოვა ქართული დრამატურგიით, საქართველოთი დაინტერესებული ქვეყნებისგეოგრაფიაც. მის მიერ შექმნილი პიესები, არა მარტო ქართველ მაყურებელს იპყრობდა, არამედ მსოფლიოს არაერთ ქვეყნის მაყურებლის გულელებიც მოინადირა. თუმცა, დრამატურგისთვის შემოქმედებითი ცხოვრება უფრო მეტს ნიშნავდა, ვიდრე პოპულარობა. მისთვის საზოგადოებრივი საქმიანობა უფრო ფასეული გახლდათ, ვიდრე ცნობადობა და სახელის მოხვეჭა.

II თავი

ალექსანდრე (შოშია) ჩხაიძის დრამატურგია

დრამატურგია მწერლის დრამატულ პიესათა ერთობლიობას წარმოადგენს. დრამატულ ნაწარმოებში მოქმედებით მიმდინარეობს ამბის თხრობა და ავტორის ოსტატობაზეა და მოკიდებული, თუ როგორ შეძლებს დიალოგებითა თუ მონოლოგებით თემის გაშლას და სახასიათო სახეების შექმნას. სწორედ მწერლისეულმა ოსტატობამ განაპირობა შოშია ჩხაიძის პიესათა პოპულარობა, მას შეეძლო ერთი კონკრეტული სახე ან მოვლენა აეყვანა ზოგად ხარისხში და ამით განზოგადებული იდეა ექადაგა. სწორედ ასეთი სახასიათო სახეებითა და მოვლენებით ამხილა დრამატურგმა საბჭოთა მმართველობის მანკიერებები, რაც დიდ ოსტატობასთან ერთად უდიდეს გამბედაობას მოითხოვდა, რაც მხოლოდ ერთეულებს შეეძლოთ. საოცარი კი ის არის, რომ ამ სითამამის მიუხედავად მამხილებელი პიესები იდგმებოდა საბჭოთა სცენაზე და იმ ეპოქის მმართველები საკუთარ პროტოტიპებს დარბაზიდან უცქერდნენ, დასცინოდნენ ან აკრიტიკებდნენ.

დრამატურგს თავის პიესებში თავმოყრილი აქვს ყველა ის პრობლემა, ზნეობრივი და იდეოლოგიური ტენდენციები, რომელიც საბჭოთა ეპოქის თანამდევი იყო. მკაფიოდ წარმოჩინდა საბჭოთა ოფიციალის ფასეულობების კრიზისი. ამ თვალსაზრისით გამოირჩევა შოშია ჩხაიძის ისეთი პიესები, როგორებიცაა „ხიდი“, „როცა ქალაქს სძინავს“, „შთამომავლობა“, „თავისუფალი თემა“, „ჩინარის მანიფესტი“, „ჩემი ეიფელის კოშკი“, „სამიდან ექვსამდე“, „მიკროფონი“, რომლებმაც ავტორის სიცოცხლეშივე მოუპოვეს პოპულარობა, ხოლო მისმა რეალურმა პერსონაჟებმა შექმნეს პატიოსნების, ზნეობის და სამართლიანობის მაგალითები.

ალექსანდრე ჩხაიძის პიესები გაცილებით მეტია, ვიდრე მხოლოდ არსებული რეალობის ალეგორიული აღწერა, ისინი ეროვნულიცაა და უნივერსალურიც. ვიდრე ვისაუბრებდეთ იმ გამორჩეულ პიესებზე, რომლებმაც დრამატურგს განსაკუთრებული პოპულარობა მოუტანა. ნაშრომის ამ ნაწილში სწორედ მის დრამატურგიაზეა საუბარი და ცალკეული პიესების ანალიზის საფუძველზე წარმოდგენილი მწერლის შემოქმედების ის სფერო, რომელმაც განსაკუთრებული პოპულარობა მოუტანა მას. პიესა „მიწის ყვილი“ (სათაურის ინსპირაციაც ქართულ ლიტერატურაში უნდა ვეძებოთ), რომელიც სცენაზე არ გადატანილა, ფართო საზოგადოებისთვისაც ნაკლებად გახლავთ ცნობილი, მაგრამ საკმარისია იმის საჩვენებლად, თუ როგორ შეეძლო ავტორს უბრალო, ბანალური ამბავი ექცია აქტუალურად და შეფარვით, თუმცა მკაფიოდ გაეკრიტიკებინა არსებული ხელისუფლება.

ალ.ჩხაიძის ჯანსაღი კრიტიკა პირდაპირ აშიშვლებს საბჭოთა მანკიერებებს და კიდევ ერთხელ გვარწმუნებს, თუ რამდენად აქტუალურ მწერალთან გვაქვს საქმე. სწორედ ამ პირდაპირობამ, სათქმელს მორგებულმა სიტყვამ განაპირობა მისი პოპულარობა, მისი დრამატურგის მნიშვნელობა და აქტუალობა, რამაც არაერთი პიესის პოპულარობა განსაზღვრა.

ამ თვალსაზრისით პიესას „ხიდი“ განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს როგორც ალექსანდრე ჩხაიძის შემოქმედებაში, ზოგადად ქართულ დრამატურგიაში. შეიძლება ითქვას, რომ ეს პიესა ავტორის პოლიტიკური თუ საზოგადოებრივი მრწამსის სრულყოფილად წარმოჩენის, შემოქმედებითი თვითმყოფადობის ნიმუშია, ამიტომაც შემთხვევითი არ ყოფილა, რომ ამ პიესით ინტერესდებოდნენ საქართველოსა და სხვა მრავალი ქვეყნის თეატრები. თუმცა, პირველი რეჟისორი, ვინც ეს ნაწარმოები სცენაზე გააცოცხლა, გიგა ლორთქიფანიძე გახლდათ. მანსწორად დაინახა ავტორისეული აქცენტები და თავადაც უდიდესი გაბედულება გამოიჩინა, როდესაც მისი სცენაზე გადატანა განიზრახა, ამ პიესით ისინი ფაქტობრივად კომუნისტურ ხელმძღვანელობას სახალხოდ ასამართლებდნენ. საინტერესოა ისიც, რომ მარჯანიშვილის თეატრში ამ სპექტაკლის პრემიერას საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის მაშინდელმა პირველმა მდივანმა, პლენუმის მონაწილე ყველა რაიკომის მდივანი დაასწრო, რითაც პარტიული ელიტა დრამატურგისა და რეჟისორისაგან თამამ და მართალ სიტყვას მოისმენდა.

დრამატურგი თავისი პიესებით მკითხველს დაწვრილებით მასალას აწვდის ადგილისა თუ პერსონაჟების მოქმედების შესახებ, მათ პორტრეტებს ზედმიწევნით გვიხატავს, რითაც საშუალებას გვაძლევს მოვლენები მთელი სიზუსტით აღვიქვათ. გამონაკლისი არც პიესა „სამიდან ექვსამდე“ გახლდათ, რამაც განაპირობა კიდევ მისი პოპულარობა. არაერთისატელევიზიო გადაცემა, ჟურნალი თუ პოლიტიკური პირი განიხილავდა პიესის ავტორიანობას, მაგრამ მთავარი ის იყო, რომ მაშინდელმა „თავისუფალმა“ მიმომხილველებმა (როგორც უწოდებდნენ საკუთარ თავს) დრამატურგისჩანაფიქრი სწორად დაინახეს და მიიღეს მისი მამხილებელი, კრიტიკული პათოსი. პიესის სცენაზე გადატანა საფრთხის შემცველი იყო და აუცილებლად გამოიწვევდა ზემდგომთა რისხვას, მაგრამ სპექტაკლი მაინც შედგა არა მარტო საქართველოში, არამედ მის საზღვრებსაც გასცდა. ეს თეატრალური წარმოდგენები დასაწყისი უნდა გამხდარიყო ახალიეპოქისა, რომლის შესახებაც თავად ავტორი დასძენს: ასეთი მამხილებელი პიესის გამოჩენა, თეატრების დაინტერესება, პოპულარულ ჟურნალში მისი გამოქვეყნება, ალბათ იმის შედეგია, რომ სახელმწიფოს სათავეში ანდროპოვის მოსვლით, ახალი ერა იწყება საბჭოთა კავშირში“ (ჩხაიძე, 1998: 154).

კინორეჟისორი და კინო თეორეტიკოსი სერგეი ეიზენშტეინი ამბობდა: „ხელოვანი - წინასწარმეტყველი უნდა იყოს, იგი უნდა გრძნობდეს როგორ განვითარდება ისტორია, რა მოხდება ამ სამყაროში“. ჩვენი მოსაზრებით შოშია ჩხაიძე პიესების მოვლენათათანმიმდევრულობით, შეიძლება თამამად ითქვას, რომ ერთგვარად აყალიბებს მომავალი ცვლილებების გარდაუვალობას და პროგრესული მმართველობის კოდექსს.

საზოგადოებაში განსაკუთრებული ინტერესი გამოიწვია პიესამ „თავისუფალი თემა“, რომლის მთავარი პერსონაჟები არიან მეათეკლასელი მოსწავლეები, მათი მშობლები და პედაგოგები. საზოგადოებამ იხილა ახალი თაობის გმირი - მეათეკლასელი ცირა გელოვანი, რომელმაც შეძლო და ხმა აღიმადლა განათლების სისტემაში არსებული მანკიერებების წინააღმდეგ, პროტესტი კი იმდენად ძლიერია, რომ ახალგაზრდა გოგო ვერანაირმა წინააღმდეგობამ ვერ დააშინა.

ალექსანდრე ჩხაიძის პიესების მთავარი გმირები ძირითადად ახალგაზრდები არიან, პრინციპულები, მიზანდასახულები, სწორედ მათი იმედი ჰქონდა ავტორს, რომ

დამყაყებულ სისტემას შეცვლიდნენ, მხოლოდ მათი შემართებით იყო შესაძლებელი უკეთესი მომავლის შექმნა. სწორედ ამ დამოკიდებულებამ განსაზღვრა „თავისუფალი თემის“ იდეაც. პიესა იმდენად აქტუალური გახდა, რომ მისი ინსცენირებით დაინტერესდა რუსთაველისა და მარჯანიშვილის, შემდგომ უკვე საზღვარგარეთის თეატრებიც. ზედიზედ იდგმებოდა იგი ბათუმში, ქუთაისში, თბილისში, ბაქოში, ერევანსა და სხვა მრავალ თეატრში.საინტერესო გახლდათ ის ფაქტიც, რომ ბულგარეთში „თავისუფალი თემის“ მთავარ პერსონაჟს, ცირა გელოვანს პიესის „ხიდი“ მთავარი გმირის სახელი მარიკა ჩოდრიშვილი უწოდეს. და ეს არა იმიტომ, რომ „ცირა“ სათანადოდ კარგად არ ჟღერდა, არამედ იმიტომ, რომ ცირა გელოვანი მარიკა ჩოდრიშვილის ახლაგაზრდობად მიიჩნიეს.

მიუხედავად ეპოქალური განსხვავებისა შოშია ჩხაიძის პიესები, თანამედროვე ადამიანების უმძაფრეს ტკივილებსაც ეხმიანება.მაგრამ ავტორისთვის მხოლოდ ეს არ იყო საკმარისი, მისი მიზანი პერსპექტივის დანახვა იყო. ამ მხრივ საინტერესოა პიესა „**ჩემი ეიფელის კოშკი**“, რომელიცსვამს კითხვას - „გვჭირდება თუ არა დღეს დონ-კიხოტი?“ და თავად ავტორი პასუხობს, რომ დონ-კიხოტები საზოგადოებას ყოველ დროში სჭირდება. ისინი გვიმახვილებენ სმენას, გრძნობებს, შეგრძნებებსა და გვარწმუნებენ იმაშიც, რომ ცხოვრება ვერ იქნება სრულყოფილი პოეზიის, სრული სილამაზისა და ამალღებული გრძნობების გარეშე. პიესაში „ჩემი ეიფელის კოშკი“ ავტორს ესთეტიკურ კატეგორიამდე აჰყავს მეოცნებე კაცის სახე, რომელსაც „ადამიანების ცხოვრებაში შემოაქვს პოეზია, სილამაზე და სიკეთის ესთეტიკა“ (ბიბილეიშვილი იური, „ალექსანდრე (შოშია) ჩხაიძე - 80“, გაზეთი „აჭარა“. N40, ბათუმი, 2004).

მართალია პიესა მეოცნებე ადამიანზე მოგვითხრობს, მაგრამ მეტად მნიშვნელოვან მისიას ატარებს. პიესის არსი მდგომარეობს არა იმაში, თუ რა სურს მთავარ პერსონაჟს, არამედ კომუნისტურ წყობაში, თუ რამდენად შეუძლია დაანგრიოსარსებულმა უსამართლო რეჟიმმა ადამიანის ოცნებები, რამდენად გაურთულოს მათ ცხოვრება და პრიმიტიულ, უმნიშვნელო დონეზე დაიყვანოს ყოველიველდღიურობა.

ალ.ჩხაიძე ყოველ პიესაში თავისი პრინციპების ერთგული რჩება. ამ მხრივ გამონაკლისს არც პიესა „**ჩინარის მანიფესტი**“ წარმოადგენს. მისი მთავარი გმირი, თვრამეტი წლის ბადრი ლომიძე, სოფლის კოლმეურნეობას ჩაუდგება სათავეში. იგი

ლენინური კომკავშირის აღზრდილია და იმ პლედას ეკუთვნის, რომელსაც მოვალეობის პირნათლად შესრულება სისხლში აქვს გამჯდარი. იგი თავის ყოველ ქმედებასზნეობრივ-მორალური საზომით განსჯის, მისთვის მნიშვნელოვანი ის კი არ არის, თუ რამდენ ხანს იცოცხლებს ადამიანი, არამედ როგორ იცხოვრებს იგი.

პიესას შეგონებად გასდევდა ავტორისეული შემდეგი სიტყვები: „...თითოეული ადამიანის ცხოვრებაში არის ერთი ყველაზე რთული დღე, როცა იგი გზაჯვარედინზე დგას, ამ წუთებში მან არავის უნდა ანდოს არჩევანის უფლება... მან თავისი ბედი უნდა გადაწყვიტოს მხოლოდ გულისა და სინდისის კარნახით, რა ძნელიც უნდა იყოს ეს...”. (გასტროლები თბილისში, „ალექსანდრე ჩხაიძის პიესა სტავროპოლის სცენაზე”, გ. „თბილისი”, N167 (9185), თბილისი, 1983).

მოცემულიპიესის მთავარი სათქმელი არა მხოლოდ ადამიანური ღირსებების ხაზგასმაა, არამედ სახელმწიფო მოღვაწის მიერ გაკეთებული საქმის სანდოობისა და სამართლიანობის მნიშვნელობაა, ვინაიდან, სახელმწიფო პირისათვის დაკისრებული ვალდებულების კეთილსინდისიერად შესრულება განსაზღვრავს ქვეყნის მომავალს. თითოეული ამ პრობლემის წამოწევის სურვილით შეიქმნა პიესა „ჩინარის მანიფესტი“, რომლის სათაური კომუნისტური მანიფესტის ერთგვარ ირონიას წარმოადგენს.

ახალგაზრდების თემას განავრცობს ალ. ჩხაიძე პიესაში „**მთამომავლობა**“. ავტორიმასში აგრძელებს მანკიერებების მხილებას და ისევ მომავალ თაობას აკისრებს მათი გამოსწორების მისიას. ამ პიესაშიწარმოჩენილი აქვს ერთი კომუნისტი ოჯახის ცხოვრება, რომელსაც განაზოგადებსმთელი მისი ავკარგიანობით.

რამდენ სიყალბესა და სიცრუეს ვხვდებით გაიოზ გომელაურის ოჯახში, რომელიც მთელს ქალაქში ერთ-ერთი სამაგალითო ოჯახის სტატუსით იწონებს თავს. დრამატურგი გვიჩვენებს, რომ საკმარისია არსებულ მდგომარეობას შემოვაცალოთ ერთი თხელი ფენა და დავინახავთ, რომ მთელი დეკორუმი აშენებულია გაუფასურებულ ღირებულებებზე, სიყალბესა და იმედგაცრუებებზე. გომელაურების პატივსაცემი ოჯახი, სწორედ ამ მანკიერებებით შენიღბული ოჯახია. საკმარისი გახდა მხოლოდ ერთი მართალი სიტყვა, ხმის ამოდება და ლამის დაინგრა ისტორიული ტრადიციების მქონე საუკუნოვანი სახლი. სიმართლემ, ოჯახურმა გულახდილობამ დაარღვია ამ ოჯახის „ერთსულოვნება“, რაც მკითხველისათვის უცხო ნამდვილად არ

არის, თუმცა სვამს კითხვას გაუმკლავდებაკი ეს ოჯახი ასეთ გამოცდას. სათაურიც თავიდანვე გვაძლევს მინიშნებას იმაზე, რომ მამათა და შვილთა დაპირისპირება, ახალი თაობის განსხვავებული ხედვა და შემართება ცვლის დაპაუზებულ, თითქოს სტაბილურ, მაგრამ შინაარსგან დაცლილ ცხოვრებას.

შოშია ჩხაიძის „შთამომავლობა“ ერთგვარი შეხსენებაა ზნეობის, ერთიანობის, ოჯახური ერთობისა და მეგობრობის საჭიროებისა. დრამატურგი პიესაში ძალიან კარგად, ნათლად, სევდიანად და იუმორნარევი მომენტებითაც გადმოსცემს თითქმის ყველა იმ რეალურ ამბავს, რომელიც განსაზღვრავს არა მარტო ოჯახის, ქვეყნის ბედსაც. არამარტო ფატი გურიელის, არამედ ნატო გურიელის ასეთი თამამი, გამოსაფხიზლებელი სიტყვაც დროულია. ამით ავტორმა ხაზი გაუსვა იმ ფაქტს, რომ შთამომავლობა უკვალოდ არ ქრება და ღირებულებები ადრე თუ გვიან აუცილებლად იჩენენ თავს.

ალ. ჩხაიძეს ადამიანებთან ურთიერთობის უნიკალური ნიჭი ჰქონდა. მისი ხასიათის, იუმორისა და ნიჭიერების გამოხატულებაა პიესა „როცა ქალაქს სძინავს“, რომლის მიხედვით გიგა ლორთქიფანიძემ ფილმიც კი გადაიღო. დრამატურგი სხვა პიესების მსგავსად, ამ პიესითაც უკომპრომისოდ უპირისპირდება ცხოვრების სოციალისტური წესის მოჩვენებით და ყალბ კეთილდღეობას, ფორმალიზმს, კეთილშობილებით შეფუთულ ტყუილს, რაც პიროვნების გაორებას იწვევდა.

პიესის მთავარი სათქმელი, კონცეპტუალური ნაწილი, დრამატურგმა ჯანიკო ქვარიანის მონოლოგში მოგვცა: „შენ აშენებ ქალაქს, მაგრამ ანგრევ უფრო მეტს და ძვირფასს, ვიდრე ის კინოთეატრი, ან კიდევ ის თორმეტსართულიანი სახლია. ასეთნაირად ცხოვრება კი არ უნდა ლომინაძეს, სხვებს, ძალიან ბევრს, უმეტესობას, ვინაიდან, როდესაც ეს გრძელდება დიდხანს, წლების მანძილზე, როდესაც ცხოვრების ასეთი წესი კანონდება, იწყება გულის გატეხვა, რწმენის დაკარგვა. რწმენის დაკარგვა კი რაიმე ნივთის დაკარგვა არაა, რომელსაც მეორე თვის ხელფასით ისევ შეიძენ. ჩვენ უარი ვთქვით ღმერთსა და რელიგიაზე, დავგმეთ პიროვნების კულტი, ვიწამეთ ადამიანი, მისი იმედით ვსახავთ გრადნიოზულ მიზნებსა და გეგმებს. არ მიყვარს ეს სიტყვა - ესტაფეტა, მაგრამ ეს ასეა. არ შეიძლება პერიოდულად თვალი არ მოავლო განვლილ გზას და

ადანაშაულო სხვა ვიღაც, როცა პირველ რიგში, ჩვენ ყველანი ვართ დამნაშავე...”
(ჩხაიძე, 2009: 261)

შოშია ჩხაიძეს ქართული თეატრის ისტორიაში უმნიშვნელოვანესი წვლილი მიუძღვის, მან თავისი შემოქმედებით ფუნდამენტური ცვლილებები შეიტანა კრიტიკული აზროვნების ჩამოყალიბებისა და განვითარების პროცესში.

ამის საუკეთესო ნიმუშს წარმოადგენს პიესა „**მომავალ შეხვედრამდე**“. იგი იწყება ელიზბარ თორაძის მშობლიურ ქალაქში დაბრუნებით. პენსიაში გასვლის შემდეგ, ელიზბარი თავისი ოჯახით, მეუღლითა და ვაჟით ბრუნდება მშობლიურ სოფელში, მთისძირში. წარმატებული კარიერის დასრულების შემდეგ, პოლკოვნიკობიდან გადამდგარი, უკვე პენსიონერი რაიკომის მდივნის, ძველი მეგობრისა და ბავშვობის ამხანაგის, მირიან გავაშელის მოსანახულებლად მიემართება. თუმცა, მას სოფელში ჩავლისას სულ სხვა სურათი ხვდება. რაიკომის მდივანი მოწყდა ხალხს და ეს ფაქტი მას საერთოდ არ აწუხებს.

პიესის გმირები ტყუილში ცხოვრობენ, თითქოს მათი ხელმძღვანელობით ქვეყნისა და ხალხისთვის სასიკეთო საქმეს აკეთებენ, თუმცა ელიზბარი სრულიად საპირისპიროზე მიუთითებს. მისი ბავშვობის მეგობრისგადარჩენა და გამოფხიზლება განუზრახავს, ამიტომაცაა ასეთ რადიკალიზმს რომ იჩენს. ორი ერთმანეთისთვის ძვირფასი ადამიანი სხვადასხვა ღირებულებებით ცხოვრობს. ავტორს წარმოდგენილი აქვს სივრცე, სადაც ორი სრულიად განსხვავებული ამბავი უპირისპირდება ერთმანეთს, სადაც არ არსებობს იმის საშუალება, რომ ადამიანს ჰქონდეს გადარჩენისა და განვითარების რეალური შესაძლებლობა. ასეთ ადამიანებს საბჭოეთში „შინაგან ემიგრაციაში“ მყოფ ადამიანებსაც უწოდებდნენ.

დრამატურგმა თავის კიდევ ერთ პიესაში „**დღის წესრიგშია ერთი საკითხი**“ შეძლო და მკითხველამდე მოიტანა ის რეალობა, რომლის მიმართ ადამიანები ვერასდროს იქნებიან გულრგილნი. მისი ამგვარი საქმიანობა გახლავთ ჯანსაღი პატრიოტიზმისა და ეროვნული თვითშეგნების გამოვლინება.

ამ პიესაზე მსჯელობისას კრიტიკოსი წერს: „განა მართლა მხოლოდ ერთი საკითხია ჩვენი ცხოვრების დღის წესრიგში? ასე რომ იყოს, მასაც მარტივად

გადავწყვეტდით და კომუნიზმისაკენ მიმავალი შარაგზა უკან დაგვრჩებოდა. კომუნისტური საზოგადოების შენების მიმინე და საპატიო აღმართზე მრავალი საკითხის გადაჭრა უხდება ჩვენს თანამედროვეს და ვინც ამას წინასწარ ფსიქოლოგიურად არ შეეწყობა, გაუჭირდება ალღოს აღება, დაიღლება, ეჭვია და უეჭვობის ჭიდილში გული გაუტყდება” (ეგაძე, 1981: 55).

ავტორი ამ პიესაში, ერთი სოფლის მაგალითზე წარმოაჩენს საბჭოთა საქართველოს საერთო პრობლემას. ავტორს პრეპარირებული აქვს ერთი ხელმძღვანელის სამოღვაწეობა და მისი სიაკვარგის მიხედვით შესაბამის დასკვნებსაც აკეთებს.

პიესის მოკლე სიუჟეტი ასეთია: ქალაქის ერთ-ერთი მდინარიდან წყალსადენი გაჰყავთ. ყველამ ძალიან კარგად იცის, რომ ქალაქი წყალს ვერ მიიღებს, მაგრამ მშენებლობა მაინც გრძელდება, იხარჯება ფული, მასალა, რაც მთავარია ადამიანთა შრომა. მშენებლობის უფროსი მხოლოდ მოვალეობას ასრულებს, ხოლო ამას რა შედეგი მოჰყვება, ან რამდენად პროდუქტიულია, ამით ნაკლებად ინტერესდება.

პიესაში საბჭოური სისტემის კრიტიკა მკაფიოდ და ხაზგასმითაა გადმოცემული გერასიმე გარაყანიძის სიტყვებით: „მრუდე სახაზავით სწორი ხაზი არ გაივლება“, ხოლო ჟურნალისტი გურამ ხელაძე, რაიკომის მდივანთან კიდევ უფრო რადიკალურია. იგი სრული სერიოზულობითა და სითამამით მიმართავს რაიკომის მდივანს შემდეგი სიტყვებით: „ადამიანები გადაეჩვივნენ უფროსებთან შეკამათებას. ზოგს სჯერა თქვენი, ზოგიც წყენინებას ერიდება, ზოგსაც ადგილისა და მდგომარეობის დაკარგვის ეშინია. სახელმწიფო მილიონ წყალსაც წაუღია, ოღონდ იმ წყალსადენის მშენებლობიდან გაპარული მანქანა სავსე ხრეშითა და ცემენტით აიგოს ორსართულიანი სახლი და ქვითკირის ღობით შემოგაროს თავისი პატარა, კაცუნური ბედნიერება“ (ბიბილეიშვილი იური, „ალექსანდრე (შოშია) ჩხაიძე - 80“, გ. „აჭარა“. N40, ბათუმი, 2004).

პიესა „დღის წესრიგშია ერთი საკითხი“ აღმოჩნდა ის პიესა, რომელმაც შეძლო მაღალი თანამდებობის პირების გამოფხიზლება. რელობასთან პირისპირ შეახვედრა თითოეული მათგანი, სამომავლო გეგმებზე დააფიქრა და ცოტა შეაშინა კიდევ.

დრამატურგის შემოქმედებითი საქმიანობა, მისი პიესები მხოლოდ საზოგადოებისათვის დახმარების აღმოჩენას ემსახურებოდა. ავტორს ერთადერთი

სურვილი ამოძრავებდა, საზოგადოება გამოეყვანა კრიზისიდან და თვალი აეხილა მათთვის, ეთქვა რომ ბრძოლას ყოველთვის აქვს აზრისტორიის ყველაზე ძნელ პერიოდშიც კი და ადამიანს სამართლიანობის დაცვის არასდროს უნდა შეეშინდეს.

შოშია ჩხაიძის პიესებმა შეძლოსაბჭოთა ისტორიის სრულმასშტაბიანი გადაფასება. ქართველი ხელოვანებისთვის არსებული შედარებით ლიბერალური რეჟიმი ავად თუ კარგად იძლეოდა ისტორიის თემატიკაში შეფარვით ანტისაბჭოური თემების გაჟონვის შესაძლებლობას. შოშია ჩხაიძემ კი თავისი პიესებით სააშკარაოზე გამოიტანა ბევრი ისეთი თემა, რომლებიც მანამდე ქართულ დრამატურგიასა და ზოგადად ქართულ ლიტერატურაში მხოლოდ მინიშნებებით შეიძლებოდა ეთქვათ. ავტორის პიესების პერსონაჟების პროტოტიპები კი რეალურ ცხოვრებაში არსებობდნენ.

ჩვენი აზრით, შოშია ჩხაიძის პიესები ორი თვალსაზრისითაა საინტერესოები: მხრივ იგი იძლევა ისტორიული მოვლენების ამსახველ უტყუარ ფაქტებს, ხოლო მეორე მხრივ მისი პიესები აგებულია ჭეშმარიტი, ზნეობრივი ღირებულებების მქონე ადამიანთა ცხოვრებაზე. მათი კომბინაციით კი ქართულ ლიტერატურას ღირებული მემკვიდრეობა შეემატა.

თავი III

ალექსანდრე (შოშია) ჩხაიძის მხატვრული პროზა

§1. პუბლიცისტიკა, მოთხრობები, მხატვრული ნარკვევები

ალექსანდრე (შოშია) ჩხაიძემ, დრამატურგიასთან ერთად, მდიდარი პუბლიცისტიკაც დაგვიტოვა, რომლებიც ისტორიული მოვლენებისა და მრავალფეროვანი ფაქტებისობიექტურ შეფასებასა და განსჯას წარმოადგენს. ფაქტია ისიც, რომ სამწერლო ასპარეზზე შემოქმედი თავდაპირველად პუბლიცისტიკით შემოვიდა. მიუხედავად იმისა, რომ ის დრამატურგიას მიიჩნევდა თავისი ცხოვრების მთავარ გზად, არასდროს უთქვამს უარი შემოქმედისა და პუბლიცისტის კალამზე და მუდმივად აქვეყნებდა მოთხრობებსა და წერილებს. შემოქმედის პუბლიცისტური მოღვაწეობის სფერო, მსგავსად დრამატურგიისა, ეროვნული მოტივებით გახლდათ განპირობებული. თავის პუბლიკაციებში, ავტორი სიმართლეს შეულამაზებლად ამხელდა. მწერალი საქართველოში არსებული პოლიტიკური ვითარების გამოსააშკარავებლად მთელ ენერგიასა და რესურსს არ ზოგავდა, რამაც გამოიღო შედეგი.

შოშია ჩხაიძე თავის პუბლიკაციებში რეალურ მოვლენებსა და ფაქტებზე საუბრობდა, განიხილავდა პოლიტიკურ თუ თეატრალურ მოვლენებს, სხვადასხვა მნიშვნელოვან და პრობლემურ საკითხს. აშუქებდა და განიხილავდა ყველაფერს, რაც მისი ინტერესები სფეროს წარმოადგენდა.

ავტორის შემოქმედებაში მხატვრული ნარკვევიც გვხვდება, ეს ის მცირე ზომის ეპიკური ჟანრია, რომელსაც მეტ მხატვრულობას სძენს კონკრეტული მოვლენის ემოციურ-მხატვრულად გადმოცემა. ავტორს მასში ნაცვლად გამოგონილი ამბისა, მოყვანილი აქვს ისტორიული მოვლენები, რაც გულისხმობს იმას, რომ მწერალი გვაწვდის არა ფაქტების განზოგადებას, არამედ ისტორიული სინამდვილის ამსახველ სურათების მხატვრულ აღწერას.

ნარკვევებში, ისევე როგორც პიესებში მწერალმა აღწერა საბჭოური ყოფა, საზოგადოებრივი ცხოვრების სრული თანმიმდევრობა და რეალისტური ხედვა.

ტიპიურის, ტრივიალურის შემოქმედებითად ასახვა და შემთხვევითი წვრილმანების ფერადოვნებით ცხოვრებისეული ხალიჩის ქსოვა მისი მხატვრული შემოქმედებითი ხელწერის ნათელი დასტურია. მისი მოსაზრებით გაზეთში გამოქვეყნებული, თუნდაც სულ მცირე ინფორმაციაც კი, რაღაცით უნდა ეხმარებოდეს მკითხველს.

ამ თვალსაზრისით, ალექსანდრე ჩხაიძემნარკვევებით, კიდევ ერთი ღირსება შესძინა თავის მდიდარ შემოქმედებას. მათში ვხვდებით მოვლენებისა და პერსონაჟთა ხასიათების საინტერესო პასაჟებს, რომლებიც, კვლავინდებურად, საბჭოური სისტემის ავკარგიანობას უსვამს ხაზს.

მიუხედავად იმისა, რომ შოშია ჩხაიძისთვის თეატრი და თეატრალური ცხოვრება გახლდათ ძირითადი შემოქმედებითი ასპარეზი, მისი მწერლური ნიჭიერება მოთხრობებშიც გამოიკვეთა. ამ მხრივ ხაზგასასმელია მოთხრობების კრებულები: „ზღვისპირა ქალაქში“, „როცა მთავრდება ბავშვობა“, „უძლეველი“, „ქალაქში ერთი ეზოა“, „ზღვა და ოთხი ქალიშვილი“, „ჩვენებურები“ და სხვა მრავალი.

მისი პირველი მოთხრობა „მეგობრები“, რომელიც 1950 წელს გამოიცა, ქართველმა მკითხველმა თავიდანვე შეიყვარა. მას შემდეგ დიდი ინტერესით ადევნებდნენ თვალს ავტორის ყოველ ნაწარმოებს. ალბათ იმიტომ, რომ შოშია ჩხაიძე ყველასთვის ნაცნობ თემებზე საუბრობდა და განსაკუთრებულად დატვირთული იყო თანადროულობის მძაფრი შეგრძნებებითა თუ მორალურ-ეთიკური პრობლემატიკით.

მოთხრობათა კრებული „ზღვა და ოთხი ქალიშვილი“ 1980 წელს გამოქვეყნდა და მკითხველს შესთავაზა ისტორიებიმეორე მსოფლიო (სამამულო) ომის დროს ქართველი მეზღვაური ქალიშვილების სიმამაცეზე, რომლებმაც, მიუხედავად საზოგადოებაში გაბატონებული სტიგმისა, გაბედეს და განსხვავებული პროფესია აირჩიეს.

ავტორს ახალგაზრდობის, დამოუკიდებლობის, თავისუფლების, თვითმოქმედებისა და მუდმივი მამიებლობის თემა ვრცლად აქვს გადმოცემული შემდეგ მოთხრობაში „როცა მთავრდება ბავშვობა“. მოთხრობის სიუჟეტი იწყება შემდეგით, ახალგაზრდა პედაგოგი, თინა გელოვანი მასწავლებლად იმავე სკოლაში იწყებს მუშაობას, სადაც თვითონ სწავლობდა. საკმაოდ რთულია, ხუდიოდე წლის წინ ვინც შენი მასწავლებელი იყო, დღეს მისი კოლეგის სტატუსს ატარებდე. თუმცა, სასკოლო ცხოვრება

მუდმივ სიახლესა და განვითარებაზე უნდა იყოს ორიენტირებული. ეს ფაქტი იმდენად მნიშვნელოვანია, რამდენადაც საჭირო. ამდენად მწერალმა ასეთი თემის წინა პლანზე წამოწევით, კიდევ ერთხელ გაუსვა ხაზი ყველა დროისთვის დამახასიათებელსა და აქტუალობას.

ალექსანდრე ჩხაიძე თავის ნაწარმოებებში ერთმანეთს უპირისპირებს საბჭოთა კავშირში დამკვიდრებულ იმდროინდელ ცხოვრების წესსა და მომავალი თაობისთვის აუცილებელ ცხოვრებისეული საჭიროებების არარსებობას. მაშინდელი სამთავრობო ორგანოები, სახელმწიფო პირები თუ განათლების სამინისტროს წარმომადგენლები, თითქოს ერთვებოდნენ აღზრდის საქმეში, მაგრამ პრობლემის აღმოფხვრის ნაცვლად, მათთვის დაუმორჩილებელ, სხვანაირად მოაზროვნე მოზარდს იარლიყებს მიამაგრებდნენ და საქმეც მოგვარებულად ითვლებოდა. „ეს რთულად აღსაზრდელია“, „ეს დაუმორჩილებელი ახალგაზრდაა“, „ამისი გამოსწორება არ იქნება“ და სხვა ასეთი შენიშვნები, რის გამოც, ასეთი ბავშვები, სკოლისგან ნაკლებ პატივისცემასა და სიყვარულს იღებდნენ.

ალექსანდრე (შოშია) ჩხაიძის პროზაში ვრცლადაა ასახული ისეთი თემები, როგორცაა დამოუკიდებლობის სურვილი, მუდმივი განვითარება, ახალგაზრდული თვითმოქმედება და თვითმყოფადობა. მისი პროზა მდიდარია თავისუფლების მოპოვების სურვილით, თემებითა და იდეებით. მწერლის თვალსაწიერი თითქმის ცხოვრების ყველა მიმართულებას სწვდება, მისი მახვილი მზერა მიმართულია მანკიერი, ფლიდი და დრომოჭმულის გამოვლინებების წინააღმდეგ გალაშქრებისკენ. ამ თვალსაზრისით, საგულისხმოა შემდეგი მოთხრობებიც: „უგვირგვინო იუბილარი“, „ცივი შხაპი“, „საბრალდებო კადრი“, „კატასტროფა“, „სადიპლომო შრომა“ „ტყის დღე“ და სხვა.

მწერლის მიერ შემოთავაზებულ, განხილულ მოთხრობებში, ნოველებში ნათლად იკვეთება მეამბოხე ახალგაზრდების სულისკვეთება, მშრომელი, განვითარების სურვილით გულანთებული თაობების სახე. კერძო ადამიანების ბიოგრაფიები, სადაც ავტორი ადამიანური ღირსებისა თუ უღირსობის, ხასიათების წრთობის, ჩამოყალიბების, ადამიანის ფსიქიკის გარდაქმნისა და შეგნების ამაღლების ბევრ საგულისხმო ამბავს გადმოგვცემს.

ვსაუბრობთ რა შოშია ჩხაიძის მხატვრულ პროზაზე, ხაზს ვუსვამთ ავტორის განსაკუთრებულ ხელწერას და იმას, რომ მან შეძლო თავისი ნაწარმოებები ეპოქის მატთანედ ექცია. მისი ოსტატობის მაგალითია კრებული „კვალი დედამიწაზე“, რომელშიც ავტორს შვიდი დამოუკიდებელი მხატვრული ნარკვევი გაუერთიანებია. ეს კრებული იმითაა გამორჩეული, რომ ავტორმა მისთვის დამახასიათებელი გამბედაობითა და ოსტატობით გამოიყენა წერის პოლემიკური სტილი, რომელსაც ისევ რეალური ყოფის გასაკრიტიკებლად, მანკიერებების წარმოსაჩენად და საზოგადოების გამოსაფხიზლებლად მიმართა.

§ 2. მემუარისტული პროზა

ქართული მემუარისტისტიკა XIX საუკუნიდან იწყებს დამკვიდრებას. სწორედ ამ პერიოდიდან მოგვეპოვება ამ ჟანრის ლიტერატურული ნიმუშები. მემუარისტული ნიმუშები, რომლებიც ძირითადად ფაქტებისა და მოვლენების აღწერას ემსახურება. თუმცა აქაც საგულისხმოა იმ მოვლენების შეუცვლელად გადმოცემის სიზუსტე, რომელთა გაშუქებაც ავტორს მიზნად დაუსახავს. ავტორმა პირველ რიგში, მემუარები შეუცვლელი ფორმით უნდა გადმოსცეს, უნდა ასახოს ის სინამდვილე, რაც მის გარშემო ხდებოდა თუ მომხდარა. მან თავის მემუარულ წიგნში უნდა გამოკვეთოს ის ძირითადი მახასიათებლები, რომელთა მეშვეობითაც მკითხველს ინტერესს აღუძრავს და წარსულში მომხდარ ფაქტებს გააცნობს.

ალექსანდრე ჩხაიძემ ნამდვილად შეძლო და მისი მემუარისტული პროზა მკითხველისათვის საინტერესო საკითხავად ექცია. მისმა თხრობის სტილმა, იუმორმა, პროფესიონალიზმმა და კრიტიკულმა ანალიზმა, მკითხველში ნამდვილად გამოიწვია დიდი ინტერესი და განსაკუთრებული სიყვარული.

მწერალი ოთხი ათეული წელი მოღვაწეობდა დრამატურგიასა და ლიტერატურაში. რითაც ნამდვილად დიდი წვლილი შეიტანა ქართული ლიტერატურის განვითარებაში. აქტუალობა და თანამედროვე პრობლემის წინა პლანზე დაყენება გამოარჩევდა მას, როგორც შესანიშნავ მწერალს. მისი პერსონაჟები არიან ზნეკეთილი, პატიოსანი

ადამიანები, რომლებიც მედგრად იბრძვიან ბოროტების წინააღმდეგ. იბრძვიან სიმართლის, პატიოსნების, სამართლიანობის დასაცავად.

ძალიან საინტერესოა შოშია ჩხაიძის მემუარისტკა, რომლის გამორჩეულ ნიმუშს წარმოადგენს „ჩემი წილი საუკუნე“, რომელიც ავტორისეული ირონიისა და გულწრფელობის ჰარმონიული შერწყმაა. მასში შემოქმედმა შეძლო არა მარტო ეპოქის სურათის ჩვენება, არამედ თავისი შეხედულებებიც ჩამოაყალიბა ცალკეული მოვლენების მიმართ.

ავტორმა წიგნს სათაურად „ჩემი წილი საუკუნე“ სათანადოდ შეურჩია, იგი თავიდანვე გვამზადებს მოვისმინოთ ამბავი ავტორის წილი ცხოვრების შესახებ. ამ მემუარულ წიგნში მან შეძლო დახვეწილად და ისტორიული თანმიმდევრულობით გადმოეცა 30-იანი წლებიდან მოყოლებული ბათუმური ისტორიები. მათ შორის მეორე მსოფლიო ომისდროინდელი ფაქტები, ქალაქის კულტურული ცხოვრება, ბათუმის ახალი თეატრის გახსნა, მისი მოგზაურობებისა და სპექტაკლების, გასტროლების საინტერესო ისტორიები.

მიუხედავად არაერთი წიგნისა და კრებულისა დრამატურგი თავისი ცხოვრების უმთავრეს წიგნად მაინც „ჩემ წილ საუკუნეს“ თვლიდა, რომლის გამოცემასაც, სამწუხაროდ, ვეღარ მოესწრო. წიგნის ხელნაწერი ვარიანტი მართალია რედაქციაში თავად მიიტანა, მაგრამ მალევე გარდაიცვალა. არადა როგორ უნდოდა წიგნის გამოცემას მოსწრებოდა. მისი გარდაცვალებიდან მალევე დაიბეჭდა ეს მემუარისტული წიგნი, რომელშიც დრამატურგმა თავისი განვლილი ცხოვრების ისტორიები ძალიან საინტერესოდ უამბო საზოგადოებას და კიდევ ერთხელ ნათელი გახადა თუ რამდენად საინტერესო და გამორჩეულ პიროვნებასთან გვქონდა საქმე.

შოშიას ქალიშვილმა, მარინა ჩხაიძემ, მამის გარდაცვალების შემდეგ, „აჭარის“ რედაქციას წიგნისათვის მანამდე უცნობი ხელნაწერებიც მიაწოდა, ურომლისოდაც ეს კონკრეტული წიგნი და ზოგადად ქართული მემუარისტკა ბევრსაინტერესო ისტორიას დაკარგავდა.

განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ის ფაქტი, რომ შოშია ჩხაიძის წიგნში არაერთი გამოჩენილი მანდილოსანი ფიგურირებს, მათ შორის ვერიკო ანჯაფარიძე,

კლაუდია კარდინალე, ალისა ფრეინდლიხი, ულამაზესი პოლონელი მონაზონი. შოშია და ქალები ხომ ამოუწურავი თემაა. მისთვის ქალი განსაკუთრებული ფენომენი, უსაზღვროდ დიდი იყო და სწორედ ამ პატივისცემისა და სიყვარულის გამო მისი პიესები მდიდარია ღირსეული ქალებით, რომლებიც ხშირად გადამწყვეტ როლსაც თამაშობენ.

ცირა გელოვანი, მარიკა ჩოდრიშვილი, ფატი გურიელი ის ქალბატონები არიან, რომლებიც გამორჩეულ ლიტერატურულ პერსონაჟებს წარმოადგენენ, ასეთივე წარმატებით ინაცვლებენ ისინი სცენაზე და დამამახსოვრებელ სცენურ სახეებს ქმნიან. ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით თუ დავალაგებთ, ფატი გურიელის პერსონაჟი რიგით მესამეა შოშია ჩხაიძის ქალ პერსონაჟებს შორის, თუმცა ჩვენი ღრმა რწმენით, იგი ავტორის პირველი, ყველასგან გამორჩეული გმირი ქალბატონია - სამართლიანი, ზნეობრივად და სულიერად სრულქმნილი, ამაღლებული, უკომპრომისო, მებრძოლი. მართალია თითოეული ეს გმირი სხვადასხვა თაობის წარმომადგენელ, სოციალური წარმოშობის, შინაგანი განწყობისა და მაღალი იდეალების მქონე ქალბატონებს წარმოადგენენ, მაგრამ ამასთანავე ეროვნული ტრადიციების სიმტკიცით, სიწმინდით გამოირჩევიან.

ის, რომ ქალების მიმართ განსაკუთრებული მოწიწება ჰქონდა ავტორს, შემდეგი ამონარიდიდანაც კარგად ჩანს: „ჩემი ცხოვრების მანძილზე ოთხი ქალი იყო ჩემს გვერდით. ამ წიგნზე მუშაობას რომ მოვრჩი და ხელნაწერს გადავხედე, უპირველეს ყოვლისა, გამოაცა იმან, რომ სწორედ მათ შესახებ არაფერი მქონია ნათქვამი. ვერ შევძელი თუ ვერ გავხედე. არადა, ოთხივემ მე მომიძღვნა მთელი თავისი ცხოვრება. მე კი მათ ვუძღვნი ამ წიგნს, ესე იგი მთელ ჩემს ცხოვრებას. დედაჩემს, მეუღლეს ჩემსას - ეთერს, დედამისს - ქალბატონს ცაცას და ჩემს ქალშვილს - მარინას. შეიძლება, არც დამთავრებულიყო ეს წიგნი, კიდევ ერთი ქალი რომ არ გაჩენილიყო ჩემს ცხოვრებაში - შვილიშვილი ნინა, რომელმაც მთლიანად შეცვალა, შეიძლება, გამიხანგრძლივა კიდევ ცხოვრება“ (ჩხაიძე, 1998:5).

„ჩემი წილი საუკუნე“ აგრძელებს ქართული მემუარისტული პროზის ტრადიციებს და მსგავსად მეოცე საუკუნის ისეთი გამორჩეული მემუარული ტექსტებისა, როგორებიც იყო დავით კლდიაშვილის „ჩემი ცხოვრების გზაზე“, შალვა დადიანის „რაც გამახსენდა“,

კონსტანტინე გამსახურდიას „ლანდებთან ლაციცი“, შოშია ჩხაიძეც გვთავაზობს თავისი ცხოვრების ერთგვარ ანალიზს, რომელიც მისი შემოქმედების გასაღებსაც წარმოადგენს. წიგნის დასაწყისში იგი წერს: „ეს წიგნი, დამაწერინა შიშმა, რომ ჩემზე უკეთ ვერავინ იტყვის ჩემს სათქმელს, რომ ამით რაღაც შემძლია შევმატო მეოცე საუკუნეს - რაც ვერ შევძელი ვერც პიესით, ვერც ფილმით, ვერც პროზით თუ საჯარო გამოსვლით. გამოუთქმელი აზრი და გრძნობა იგივეა, რაც აღმოუჩენელი და გამოუქვეყნებელი განძი. ადრე თუ გვიან ამ განძს მაინც აღმოაჩენს ვიღაც, მოიხმარენ მომავალი თაობები. გამოუთქმელი აზრი და სიტყვა კი ქრება, კვდება ამ ქვეყნიდან ჩვენს წასვლასთან ერთად! ჩვენ არ გვაქვს ამის უფლება“ (ჩხაიძე, 1998: 3).

მწერალმა სწორედ იმისთვის აიღო კალამი ხელში, რომ გულდიად ეთქვა სათქმელი. მოგონებების ეს წიგნი კი საინტერესოა ყველა თაობის მკითხველისათვის და შოშია ჩხაიძის შემოქმედებით დაინტერესებული ადამიანებისთვის.

თურქეთში მცხოვრები ქართველების, ჩვენებურების თემატიკაზე დაწერილი წიგნის ავტორობის სახელითაც იწონებს თავს ალექსანდრე ჩხაიძე. ათასსაქვეყნო საქმეზე თავგადადებულ, ბევრის მნახველსა და ბევრის მცოდნეს, მოსვენებას არ აძლევდა მშობლიური მიწიდან მოკვეთილი, უცხო ქვეყანაში მცხოვრებ ხალხზე ფიქრი. მუდმივად ძიების პროცესში მყოფს თურქეთის ჩვენებურებთანაც ჩაულწევია, ცოტა ხანი უცხოვრია მათთან, წინაპართა ნაკვალევთან მიახლოებულა და შემდეგ წიგნად უქცევია იქნანახი და მოსმენილი.

მწერალი „ჩვენებურებში“ სრულად ითავსებს მემატთანეს მისიას. ძალიან საინტერესოა ავტორისეული ხედვითი აღწერილობით გადმოცემული ამბავი, თურქეთის ქალაქ ბორჩხას შესახებ. აქაური შთაბეჭდილებები, განცდები და ემოციები მკაფიოდ აღწერს მწერლის დამოკიდებულებასადა ტკივილებს.

§3. მოქალაქეობრივი მრწამსი

ბუნებით მუდამ მეზრძოლი, თავისუფალი სულის პატრონი და სრულიად უკომპლექსო ადამიანი იმდენად აქტიური ცხოვრებით ცხოვრობდა, სიმშვიდისთვის თითქმის ვერასდროს იცლიდა. მუდამ მუშაობაში იყო და მაინც დროის უმეტეს ნაწილს

ნაცნობ-მეგობრებთან ერთად ატარებდა. ყველაზე უცნაური კი ის გახლდათ, რომ შოშიასაგან ნათქვამი სიმართლე, მისი შეუვალი ხასიათი, პირდაპირობა არავისთვის იყო საწყენი. სხვების გაქილიკება-გაკრიტიკებასთან ერთად, ყოველთვის გამონახავდა ხოლმე საკუთარი თავის გაკრიტიკების მიზეზებსა და სხვებისგანაც შეეძლო ამის ატანა, რადგან მისთვის ჯანსაღ ურთიერთობებში უმთავრესს იუმორის გრძნობა წარმოადგენდა.

ალექსანდრე ჩხაიძე თავის ქალაქზე, ბათუმზე უზომოდ შეყვარებული ადამიანი გახლდათ. მიუხედავად უამრავი შეთავაზებისა, დედაქალაქში საცხოვრებლად მაინც არ გადასულა. მისთვის ბათუმი და ბათუმელები იყო ყველაფერი, რა თქმა უნდა, სხვა ქალაქებიც უყვარდა და მათი ბედიც ალელვებდა, მაგრამ იგი ბოლომდე მაინც ბათუმის ერთგული დარჩა. ბათუმელებსაც ძალიან უყვარდათ იგი. სტალინის (ახლანდელი მემედ აბაშიძის) გამზირზე დღესაც არის პატარა კაფე, რომელშიც იკრიბებოდნენ ბათუმელი ხელოვანები. ამ კაფეს ყოველდღიური სტუმარი იყო შოშიაც. ეს იყო ბათუმელების საყვარელი ადგილი სადაც საყვარელ ადამიანებთან შეხვედრის სიხარული სუფევდა.

ვინც დრამატურგის შემოქმედებას იცნობს დამერწმუნება, რომ ალექსანდრე ჩხაიძე ნამდვილად ჭეშმარიტი ბათუმელი და სამაგალითო მოქალაქე იყო.

თანადროულობის მძაფრი შეგრძნებებით, მორალურ-ეთიკური გრძნობით დამუხტულ მის დრამატურგიულ შემოქმედებას, დღესაც არ დაუკარგავს აქტუალობა.

შოშია ჩხაიძე ლიტერატურასა და დრამატურგიაში ჟურნალისტიკიდან მოვიდა, მაგრამ პუბლიცისტიკისთვის არ დაუნებებია თავი და პარალელურად გაზეთებში ყოველდღიურად აქვეყნებდა კორესპონდენციებსა და ინფორმაციებს, რეპორტაჟებსა და ნარკვევებს სხვადასხვა აქტუალურ თემაზე. მისი პირველი ინფორმაციები გაზეთ „საბჭოთა აჭარაში“ დაიბეჭდა. მისგანაც ბევრჯერ აუღიათ ინტერვიუები, როგორც არაჩვეულებრივ დრამატურგთან და თეატრის მოღვაწეთა კავშირის აჭარის ორგანიზაციის თავმჯდომარესთან.

ჟურნალისტიკაზე უანგაროდ იყო შეყვარებული, მეტიც შესისხლხორცებული ჰქონდა ეს პროფესია. სწორედ ეს დამოკიდებულება გახდა წინაპირობა იმისა, რომ არ ეთმობოდა ჟურნალისტის კალამი. მიუხედავად დატვირთული გრაფიკისა, ყოველთვის მზად ჰქონდა მწვავე, თანადროული პრობლემების ამსახველი სტატიები და წერილები,

ღია ბარათები, უმეტესწილად თეატრისა და მაყურებლის ყოფით პრობლემებზე შექმნილი ნაწერები.

ენაკვიმატობა, ქილიკი არამხოლოდ სხვებისა იცოდა, საკუთარ თავზეც ბევრს ქილიკობდა და სხვებისგანაც იტანდა გაკრიტიკებას. საკუთარი თავის გაქილიკების საოცარი ნიმუშია ეს ეპიზოდიც: „რაოდენობით შექსპირზე მეტი პიესა დამიწერია, აი, ხარისხის კი რა მოგახსენოთ“. თუმცა, ეს უკანასკნელი მხოლოდ ავტორისეული დამოკიდებულებაა, ვინაიდან მისი შემოქმედებითი მოღვაწეობა მსოფლიო დონის წარმატებით იწონებს თავს.

დასკვნა

სადისერტაციო თემის მიზანს წარმოადგენდა, გამოგვეკვლია ალექსანდრე (შოშია) ჩხაიძის შემოქმედება დრამატურგია, მხატვრული პროზა და პუბლიცისტიკა ავტორის შემოქმედებით საქმიანობაში, რომელიც საბჭოთა საქართველოს რეალისტური მოვლენებით იყო ნაკარნახევი. მათში ნათლად გამოვლინდა საბჭოური სახელმწიფო მანქანის მანკიერებები, რომელსაც საზოგადოების ყველა ფენა მოეცვა და ყველა სფეროში გამეფებულიყო.

საკვლევი თემის მიზნებისა და ამოცანებიდან გამომდინარე, გამოვყავით შესაბამისი თავები და ქვეთავები, რითაც დავიცავით საკვალიფიკაციო ნაშრომის სისტემური მახასიათებლები. წარმოდგენილ მსჯელობაში ცალკეული საკითხების ანალიზმა შესაძლებლობა მოგვცა გაგვეკეთებინა დასკვნები და შეჯამებები. მოცემული საკვლევი თემის განხილვით, საშუალება მოგვცა დაგვეფიქსირებინა მოსაზრებები, ზოგადი დებულება-წარმოდგენები, ჩამოგვეყალიბებინა ალექსანდრე ჩხაიძის შემოქმედებისათვის დამახასიათებელი საერთო თავისებურებანი.

სადისერტაციო თემაში განვიხილეთ ავტორის დრამატურგია, პროზა, მხატვრული ნარკვევი, მემუარული პროზა და პუბლიცისტიკა, რომელთაც უმნიშვნელოვანესი ფუნქცია უკისრებიათ საბჭოთა ლიტერატურის განვითარების ისტორიაში. ალ. ჩხაიძის შემოქმედებითი მოღვაწეობის ანალიზი კიდევ ერთხელ გვარწმუნებს მისი შემოქმედების თანადროულობაზე, როგორც საზოგადოებრივი საქმიანობის უდიდეს ღირებულებაზე.

ცალკე კვლევის საგნად ავიღეთ დრამატურგის პიესები, მოთხრობები, პუბლიკაციები და მისთვის განსაკუთრებული ნაწარმოები, ავტობიოგრაფიული წიგნი „ჩემი წილი საუკუნე“, რომელსაც ავტორი თავის მთავარ წიგნს უწოდებდა და რომელშიც სრულად იქნა წარმოჩენილი მისთვის სახასიათო თხრობის სტილი და მხატვრული ხერხები. ავტორი თავის წიგნში მხოლოდ ერთი საკითხის განხილვით არ შემოიფარგლება, მწერალს მრავლად აქვს მოყვანილი ისტორიული მოვლენები, რეალური ფაქტები, ავტორბიოგრაფიული ფაქტები თუ პოლიტიკური მოსაზრებები, რაც მის ცალკეულ ტექსტებშიც შეგვიძლია ამოვიკითხოთ.

წარმოდგენილ შრომაში ვისაუბრეთ შოშია ჩხაიძის ქალი პერსონაჟების შესახებ. ყოველ თავის პერსონაჟში, განსაკუთრებით კი ქალებში, ავტორი უდიდესი ოსტატობით აქსოვს პატრიოტიზმისა და სამართლიანობის უმაღლეს გრძნობას.

მის შემოქმედებას ქვეყნისადმი გმირული პოზიციები, პატრიოტიზმი და სოციალისტური ცხოვრების გამოსწორების იდეა ასაზრდოებდა. დრამატურგის პიესებში ვხვდებით მეოცე საუკუნის საქართველოს მაჯისცემას, მხატვრულად მოთხრობილ რეალურ მოვლენებს, რითაც საზოგადოებისაგან საყოველთაო სიყვარული და პატივიცემა დაიმსახურა.

მისი, როგორც დრამატურგისა და საზოგადო მოღვაწის ერთ-ერთ უმთავრეს ღირსებას წარმოადგენდა ის ფაქტო რომ მან შეძლო მწვავედ გადმოგვცა ეპოქალური მოვლენების კრიტიკული ანალიზი. მისი ცხოვრება თუ საზოგადოებრივი მოღვაწეობა არასდროს შემოფარგლულა მხოლოდ მოვლენების თხრობით, პირადი თუ ელიტური ინტერესებით, შოშია ჩხაიძე მუდამ მასშტაბური აზროვნების უნარით გამოირჩეოდა. იგი კარგად იცნობდა მსოფლიო ისტორიასა და პოლიტიკას, რაც გახდა კიდევ მისი პროზისა თუ დრამატურგის მთავარი წყარო. მას მოვლენების მძაფრად აღქმისა და წარმოჩინების საოცარი უნარი ჰქონდა.

მოცემულ სადისერტაციო ნაშრომზე დაყრდნობით ადვილი შესაძლებელია მივიჩნიოთ, რომ დრამატურგის შემოქმედება ქართულ ლიტერატურულ კრიტიკაში შესაბამისი ყურადღების მიღმაა დარჩენილი. მიუხედავად შესანიშნავი შემოქმედებითი საქმიანობისა თუ დამსახურებულ ღვაწლისა, მისი ნააზრევი თანამედროვე ლიტერატურაში სათანადოდ არ არის განხილული. წარმოდგენილ ნაშრომი, რა თქმა

უნდა, სრულყოფილ კვლევად არ მიგვაჩნია, თუმცა ვთვლით, რომ შოშია ჩხაიძის შემოქმედებით დაინტერესებულ მომავალ მკვლევარებს სათანადო დახმარებას აღმოუჩენს და ზოგად მასალასთან ერთად, შესაძლებლობა ექნებათ გაეცნონ მის ბიბლიოგრაფიას.

დრამატურგის შემოქმედების სრულფასოვნად შეფასებისას კი, ერთი მნიშვნელოვანი რამ აუცილებლად უნდა გავითვალისწინოთ, თუ რამდენად თანადროულად გაჟღერდა საბჭოეთისა და ყოფილი სოციალისტურ-კომუნისტური ბანაკის ქვეყნების თეატრალურ სცენებზე გაცოცხლებული მისი ყოველი პიესა.

მან თავისი შემოქმედებითი პიესებით, წიგნებით, პუბლიკაციებითა და მოთხრობებით შეძლო დაპირისპირებოდა იმ უმწვავეს პრობლემებს, რომლებიც ადამიანების ფსიქიკისა თუ ცხოვრებისათვის დამანგრეველი იყო. რისკების მიუხედავად, ავტორმა თითოეული თემა თამამად გააშუქა და საუკეთესოდ შეაჯამა როგორც პიესებში, ასევე მის უკანასკნელ წიგნში „ჩემი წილი საუკუნე“. ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება დარწმუნებით ითქვას, რომ ავტორის შემოქმედებით სულისკვეთებას, ეროვნულ მოტივს, იდეას დღესაც არ დაუკარგავს მნიშვნელობა.

აღსანიშნავია ისიც, რომ მწერლის ენა სადა, უბრალო, მარტივი, დახვეწილი და ამავდროულად პოლემიკურია. მისი ნაწარმოებები კი ეძღვნება ისეთ აქტუალურ თემებს, რომლებიც მოდუნების საშუალებას არ გაძლევს. შოშია ჩხაიძის შემოქმედების გაცნობის შემდეგ ვრწმუნდებით, რომ მის ერთადერთ ცხოვრებისეულ კრედს წარმოადგენს ის სულისკვეთება, რომელსაც სრულ თავისუფლებამდე მივყავართ. მისი შესანიშნავი პიესები, მოთხრობები თუ პუბლიკაციები მკითხველს თავისუფლების მნიშვნელობასა და მის უზენაესობაზე აფიქრებს და ამავდროულად პრობლემების დაძლევაშიც ეხმარება.

ამდენად, საკვლევ მასალაზე დაყრდნობით შეიძლება დავასკვნათ, რომ ალექსანდრე (შოშია) ჩხაიძის ღვაწლი ქართული დრამატურგიის, პუბლიცისტიკის, კრიტიკული აზროვნებისა და ქართული საზოგადოებრივი მსოფლმხედველობის განვითარების ისტორიაში განსაკუთრებულია. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ თანამედროვე ქართულ თეატრს ძალიან გაუმართლა. ვინაიდან, შოშია ჩხაიძის შემოქმედებით იგი გამდიდრდა არაერთი გამორჩეული დადგმით.

ფაქტია, დრამატურგის შემოქმედება მხოლოდ სამშობლოს სიყვარულით არ ყოფილა განმსჭვალული. მისი გული ასევე თეატრის უანგარო სიყვარულითაც ფეთქავდა. თეატრისა და დრამატურგის შემოქმედებით გაერთიანებით კი შექმნა ეპოქა, რომელიც ქართული ლიტერატურისა და თეატრის ისტორიაში საპატიო ადგილს იკავებს. მისი პიესების პერსონაჟები გამოირჩევიან ჭეშმარიტი გრძნობებით, იდეალებითა და ღირებულებებით. სრულყოფილად წარმოაჩენენ ეპოქის სატკივარს, ნაღველსა თუ სიხარულს. მათი ცხოვრებისეული ძალა მომდინარეობდა სამართლიანობის აღდგენისა და კანონიერების დაცვის უზენაესი პრინციპებით.

ალექსანდრე ჩხაიძის შემოქმედება მრავალფეროვანი, საინტერესო, სამშობლოს სიყვარულის მოტივებით განმსჭვალული, ისტორიულ-პოლიტიკური მოვლენებით დატვირთული, სევდიანი და მხიარულიც, საბოლოო ჯამში კი მეტად პროდუქტიული გახლდათ.

დრამატურგმა შეძლო და განახოციელა ის უმთავრესი მისია რითაც სულდგმულებს საზოგადოება. შეძლო და თქვა ის უმთავრესი სათქმელი, რომლის თქმასაც ვერავინ ბედავდა. არამარტო ხელისუფლების მაღალჩინოსნებს, უბრალო მოქალაქეებსაც ნათლად დაანახა კომუნისტური რეჟიმის სიყალბე და მანკიერებები.

მწერალი ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა ეპოქაში, რომელშიც გადამწყვეტი სიტყვა საბჭოთა რუსეთს ეკუთვნოდა, სადაც მოსკოვი წარმოადგენდნდა უმთავრეს, გადაწყვეტილების მიმღებ ცენტრს. ამდენად, ფაქტია, რომ მისი საქმიანობა მხოლოდ საბჭოური მავთულხლართებისგან გათავისუფლებისაკენ ბრძოლაში გაატარა, რაც ასე ნათლად აისახა მის მხატვრულ ნააზრევში. მისი პრინციპული პოზიცია, სიმართლის შეუღამაზებლად მხილება და მართალი სიტყვა იკვეთება თითოეულ მის ნააზრევში, იქნება დრამატურგია, მხატვრული ნარკვევი, ესსეისტიკა თუ პუბლიცისტიკა.

ნაშრომის ძირითადი დებულებები ასახულია შემდეგ პუბლიკაციებში:

1. ALEKSANDRE (SHOSHIA) CHKHAIDZE "MY SHARE CENTURY", „Turkish World and National Unity”. გვ. 52-56 . თურქეთი, 2022;
2. Discussion of Alexander Shoshia Chkhaidze's play "Bridge", „ენა და კულტურა” გვ.115, ქუთაისი, 2022;
3. „ალექსანდრე (შოშია) ჩხაიძის შემოქმედების რამდენიმე ასპექტი”, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „ჰუმანიტარული მეცნიერებები ინფორმაციულ საზოგადოებაში - IV”, ბათუმი, 2022 (იბეჭდება).